

Manguel'den 'İyi Okur' Olma Dersleri

“Edebiyat, ideal okurlara değil; sadece yeterince iyi okurlara bağlıdır.”

Arjantinli deneme ustası, çevirmen ve roman yazarı Alberto Manguel, yazı ile birlikte var olan, hatta yazının var oluş sebebi olan okurun, yüzyıllardır kitaplara konu olmayan sesini kitapları ile yine okura duyurmaya çalışan, deneyimli bir okur-yazar. Hayali Yerler Sözlüğü, Okumanın Tarihi, Geceleyin Kütüphane, Okuma Günlüğü, Okumalar Okuması kitapları ile Türkiye’de hatırı sayılır bir okuyucu kitlesine sahip olan Manguel, kendini bir yazardan çok bir okur olarak tanımlayan ve okur olmayı her daim yazarlığın üzerinde tutan bir isim.

Kitaplarla bir yıl olarak tanımladığı 2002 yılının her ayı okuduğu bir kitap üzerine görüşlerini paylaştığı “Okuma Günlüğü” nde “Okumak sohbet etmektir.” Diyor Manguel. Okurun sohbet ettiği karşısında duran sözcüklerdir. Nasıl ki “Deliler, zihinlerinin bir köşesinde yankılandığını işittikleri hayali diyaloglarla uğraşırlarsa; okurlar da bir sayfa üzerindeki sözcüklerin sessizce harekete geçirdiği benzer bir diyalogla uğraşırlar.” Manguel bu sohbeti hakkıyla yerine getiren, kendisine bir soru sorulmadığı halde okuduğu metnin üzerine cevaplar yazan ‘iyi okur’lardan. İyi okur olmak Manguel’e göre önemli bir ölçüt. Edebiyat otoritelerinin ‘ideal okur’unun karşısında ‘iyi okur’ olmayı konumlandırıyor Manguel. ‘İyi okur’, antolojilerin, kütüphanelerini fihristlerinin kendisine sunduklarının ötesinde, çağrışım yöntemiyle bir kitaptan ötekine geçen, kendi okuma düzenini kendi yaratan, okuduğu hikayeyi yeniden yazacak potansiyele sahip bir ikinci yazar Manguel’e göre. Kendi oluşturduğu okuma düzeninde, sadece bir kitabı yazabilmek için, yüzlerce ayrı alandan okuduğu binlerce kitaba bakıldığında, edebiyat tarihinin ‘iyi okur’larından biri de Manguel. Sadece “Okumanın Tarihi” kitabını yazabilmek için 7 yıl boyunca okuma yapan Manguel, yazacakları kitap sanki kutsal bir metinmiş gibi önceden kafasında beliren ve bunu sadece kağıda döken yazarlardan biri değil. Çünkü, onun için öncelikli olan yazmaktan önce okumak. Hatta uzun yıllar boyunca okuduğu tüm iyi yazarların karşısına onlar kadar iyi bir cümle ile çıkamayacağı gerekçesiyle yazmaya da direnmiş bir isim o. Hayali Yerler Sözlüğü ile bu direncini kıran yazar, bu kitabından sonra yazarlık ve okurluk arasında girdiği yol ayrımında, bir yazar olarak, ona her zaman huzur veren okurluğu anlatmayı seçiyor.

Çünkü Manguel’e göre her ne kadar okurun tarihi yazının tarihi ile eş zamanlı olsa da, edebiyat otoritelerinin de katkısıyla, okur her zaman yazarın gölgesinde kalmıştır. Edebiyat tarihi hangi kitapların kalıcı olup hangilerinin yok olacağına karar verenlerin yazarlar olduğuna yüzyıllardır bizleri inandırmak istese de, Manguel’e göre buna karar veren sadece okurlardır. Çünkü eğer tersi olsaydı, bu zamana kadar yazılan her kitap klasik olurdu. Bu durumu Jonathan Swift’in "Güiver'in Gezileri" kitabı ile örnekliyor Manguel. Yazar Swift, 18. Yüzyılda içinde yaşadığı toplumun yergisini yapmak için "Güiver'in Gezileri" yazar, ancak okurlar yüzyıllar içinde kitabı çocuk klasikleri raflarına yerleştirir. Okur bu kitabın çocuk kitabı olduğunda karar kılmıştır çünkü. Aynı durumu Manguel’in Okumalar Okuması kitabının tüm bölümlerinde alıntılarını kullanacak kadar önemseydiği ve okur olma yolunda ilk durağı olarak tanımladığı ancak hala çocuk kitabı kategorisinde konumlandırılan Lewis Carol’un “Alice Harikalar Diyarında” kitabı için de söylemek mümkün.

Okuyucular olarak sahip olduğumuz, edebiyat tarihini değiştirebilecek bu muazzam gücün farkında olan bir okur Manguel. Bu farkındalığı yaratabilmek için de okur olarak geçtiği yolları yazarak, -okumalarının okumasını yaparak- edindiği deneyimi okurlarıyla paylaşıyor ve çoğaltıyor.

Kendini okur olarak konumlandırıp, yazar olarak yazabilmek güç bir iş. Bu güçlüğü , yazınında bireysel olanı öne çıkararak aşıyor Manguel. Öyle ki onun yazdıklarını okurken, karşınızda bir yazar değil, sizinle sohbet eden ve okuduklarını paylaşan bir dost sesi duyuyorsunuz. Bu ses, kitaplarla ilişkisinin nasıl başladığından, ailesinin gerçek hayata dön çağrılarına nasıl kulak asmadığına, okuma yaşantısı boyunca değişen ve dönüşen beğenilerinden, okumalarının sonunda yazmaya karar verdiği güne kadar her ayrıntıyı içtenlikle paylaşıyor. Manguel'in okuru ile sohbe girişen sözcüklerinin sesi, kitapları kendine yaşam alanı belirleyen, oldukça deneyimli bir okurun sesi olduğundan, onun sözcükleri ile girdiğiniz sohbetten pek çok şeyi öğrenmiş bir halde çıkıyorsunuz.

Onun okuma yaşantısına ortak olduğunuzda, kutsal kitaplardaki metinlerden, anonim hikayelere, kült romanlardan, gay edebiyatına kadar pek çok alanda daha önce hiç rastlamadığınız bilgilere ulaşıyorsunuz. Bu yolla okura bakir bir alan sunuyor Manguel. O zihninde üşüşen konuların birinden diğerine geçerken okuru da kendi zamanı ve deneyimi içinde benzersiz bir yolculuğa çıkarıyor. Çünkü Manguel'e göre okuma: " Metne girme ve onu bireysel kapasitenin tamamıyla keşfetme, yeniden icat etme edimi içinde yeniden sahip olma yeteneğidir (...) Okuma, okurlarının kelimeler labirentine girmesini, kendi yollarını kesip açmasını ve sayfanın kenar boşluklarının ötesinde kendi haritalarını çizmesini talep eder."

Manguel'i okurken, sadece edebiyat tarihinin çağlar içindeki dönüşümünü değil, yazının tarihi ile birlikte yürüyen okumanın tarihindeki, dolayısıyla okurun tarihindeki dönüşümü de takip edebiliyorsunuz. Sadece bununla da sınırlı değil. Onu okurken; yazının ilk ortaya çıkış sebebinin muhasebe olmasından, Homeros'un adının aslında kör olan anlamına geldiğini, yada editörlerin Kuzey Amerika'dan çıkma sebebinin ticaret oluşundan, kodeksin ortaya çıkışına kadar bir okuru bilgeliğe götürebilecek tüm değerli bilgileri öğrenebiliyorsunuz..

Okur olarak her birimiz, bir kitabı sadece bizi anlatan o eşsiz paragrafı bulma umudu ile okumaya başlıyoruz. Kimimiz o cümleyi bulmanın hazzını yaşıyor, kimimizse bir sonraki kitaba doğru yola çıkıyor. Alberto Manguel yaptığı yüzlerce okumanın sonucunda kendini anlatan bu paragraflardan birini değil bir çoğunu bulmuş şanslı isimlerden biri ve hala ulaşamadığı, kendisini bir yerlerde bekleyen bir sonraki kitabın içindeki o paragrafı aramaya hayatını adamış, özetle iyi okur olmayı hedef edinmiş ve iyi okur olmayı hedefleyenlerin de mutlaka okuması gereken bir yazar.